

Celestin Tomić

DUHOVSKO ČUDO

Danas se mnogo govori o Duhu Svetom, o iskustvu Duha Svetoga. Nastaju mnogi pentekostalni pokreti. Govori se i o duhovskoj Crkvi. Što se zbilo na dan Duhova i što taj događaj znači?

Sigurno je da izvještaj o prvim Duhovima (Dj 2, 1—41) zauzima središnje mjesto i početak je nove epohe u Lukinu djelu: Evanđelju i Djelima apostolskim. Izgleda kao trijumfalni luk kroz koji ulazi u svijet Proslavljeni Gospodin, kao krasan portal koji otvara put Crkve u svijet i u prostor. Dan je rađanja Crkve.

Moramo priznati da nam malo pomaže znanstveno istraživanje. Ono i ovdje pokazuje svoju omeđenost, granice, nedostatnost. Sigurno je povijesna činjenica da apostoli na prve Duhove po prvi put otvoreno nastupaju i jasno navješćuju: Raspeti je Mesija, Gospodin i Krist. Tu svjedočansku snagu oni pridaju daru Duha Svetoga, kojeg im je poslao proslavljeni Gospodin. Zajednica vjernika oko Petra pojavljuje se kao zajednica vjernika, Kristova Crkva.

I. Duhovsko iskustvo (Dj 2, 1—13)

»Kad se navršio dan Pedesetnice«

Prve Duhove Luka iznosi kao fokus koji sabire sve zrake milosnog Božjeg djelovanja, žarište koje zrači i osvjetljuje prošlost i budućnost, kao ispunjenje obećanja i otvaranje vrata spasenja za sve narode. Pregradni zid razdvajanja ruši se. Po snazi Duha svi su jedno u Isusu Kristu.

To izrazuje glagol kojim započinje izvještaj: »navršiti« (symple-rusthai). Nalazimo ga samo kod Luke. U Lk 8, 23 u običnu značenju: lađa koja se napunja vodom. I u teološkom u Lk 9, 51; »Kad su se navršili dani da bude uznesen (bolje: njegova odlaska — smrti), krenu Isus sa svom odlučnošću prema Jeruzalemu.« Radi se o značajnom trenutku u Isusovu životu, o početku njegova »časa« koji nalazi svoje dopunjenje na dan Duhova.

Glagol je neočekivano teološki nabit. Otkriva nam duboku vezu sa Starim zavjetom, biblijsku teologiju vremena. Glagol »ispuniti« (plerun) ima ovdje prostorno značenje: »ispuni svu kuću« (2, 2); duhovsko: »Napuniše se Duha Svetoga« (2, 4. 28; 13, 15); i biblijsko: »Ispuni se Pismo« (1, 16; 3, 18; 13, 27 . . .). Ovdje imamo izražen vremenski odnos. Kazuje se ispunjenje prošlih »vremena«, ostvarenje danih obećanja kroz razne periode. Vrijeme ima svoj početak, ima svoj cilj, usmjerenost (telos — cilj, bolje nego svršetak). Između su *kairoi* — trenutci spasenja i *aiones* — vremena, na koja se dijeli povijest objave i spasenja.

Pedesetnica je milosni trenutak, početak novog vremena (eona). Čekanje apostola je ispunjeno (1, 4), postojanost u molitvi nagrađena (1, 4), ispunjena obećanja dana, obećanje Oca (1, 4; Lk 24, 49), ostvarene besjede o Duhu Svetom, o krštenju Duhom Svetim (Lk 3, 16; Iv 7, 37 sl.; 14, 16. 26; 16, 7. 13).

Kristov događaj je središte i početak svega. On ispunja svu povijest i daje trenucima i vremenima pun smisao. Tako povijest postaje povijest spasenja. Bez Isusa Krista Pismo ostaje samo literarna povijest jednog naroda, bogata, ali skućena kao i svaka literatura povijesti. Krist je arhe, početak i svrha kome smjera sva povijest i prije i kasnije. Ovdje smo u jednom žarištu povijesti spasenja. Odsad povijest ide k svome konačnom cilju — telos, konačnom ostvarenju Božjeg kraljevstva koje je počelo s Kristom i ostvaruje se s Duhom Svetim. Tu je kršćansko poimanje povijesti, koje je dopunilo židovsko gledanje i koje se razlikuje od grčkog i svjetovnog gledanja na povijest i vrijeme. Po tom gledanju povijest nema svoj telos, cilj, već kruži izmjenično po nekim zakonima, kao i godišnje dobi. Providnost, ako se prihvaća, ne brine se za cjelinu, već samo za pojedine trenutke života. Za kršćane povijest ima svoj telos, cilj. To je Krist.

Što se dogodilo na Duhove?

Luka nam opisuje sam događaj (2, 1—4) i povijesni okvir (2, 5—13). Napose se u prvom dijelu snažno osjeća obojena starozavjetnim rječnikom izvorna aramejska predaja kojom se on služi. Šum, vjetar, oganj, potres podsjećaju na starozavjetne Božje objave. U drugom dijelu nabraja razne

narode koji čuju na svojem materinskom jeziku kako apostoli razglašuju »veličanstvena djela Božja«. Zbunjeni jedni druge pitaju: »Što bi to moglo biti?« Dok drugi, koji ne shvaćaju ništa, podruguju se i kažu: »Slatkog su se vina ponapili.«

Univerzalnost naroda koji razumije »novi jezik« apostola podsjeća na gradnju babilonske kule. Tamo je Bog »pobrkao jezik« jednom narodu koji je htio podići zemaljski grad bez Njega i protiv Njega (Post 11, 7 sl.). Ovdje se pojavljuju »razdijeljeni jezici«. Duh obnavlja uništeno jedinstvo. Apostoli započinju svoje poslanje svemu svijetu, pružajući svim narodima spasenje u Isusu Kristu.

No, još bliže, Dan Pedesetnice otkriva nam dublju tajnu Duhova. Pedesetnica se nakon rušenja Jeruzalema slavi kao dan objave i dara Zakona. Ali prije toga slavi se kao dan sklapanja Saveza. Na to nas upućuje služba riječi u sinagogama. Prema Mišni čita se na taj dan Izlazak, 19—20. glava, gdje se govori o uspostavljanju Sinajskog Saveza. Lukin izvještaj (Dj 2, 1—4) podsjeća na Izl 19, 16—19. Sličnost u riječima imamo u grčkom prijevodu (LXX). Okvir je to bogojavljenja u kojem igra poglavitu ulogu oganj. Kao što se na Sinaju prolomi jeka (ehos), tako i na Duhove nastaje jeka-šum. Sinaj se zavio u plameni dim (Izl 19, 18), tako i ovdje glas ispuni svu kuću (Dj, 2, 2). Jahve je u obliku ognja sišao s neba na Sinaj (Izl 19, 18), Duh u obliku ognjenih jezika s neba silazi na apostole (Dj 2, 2).

Židovski tumači (targumi i rabinski komentari) govore o idealnoj zajednici na Sinaju, okupljenoj kao jedno srce. Žene su prisutne. To se odražuje u Djelima, gdje su svi »zajedno na istom mjestu« (2, 1), »jedno srce«. I žene su prisutne (1, 14). Židovski tumači govore da se pod Sinajem našlo 70 (72) naroda, univerzalnost čovječanstva. Na toliko naroda-jezika podijelili su se Noini potomci (Post 10). I kad je Bog davao Zakon na Sinaju, pokazao je Izraelu nečuveno čudo glasom. Bog govori, a glas mu se razliježe po svoj zemlji (Midraš Rabba). Glas Boga koji govori razdijeli se na 70 glasova, na 70 jezika, da ga svi narodi mogu čuti. Kad je pojedini narod čuo Božji glas u svom jeziku, ode na svoju stranu, a ostane samo Izrael (Rabi Johanan). U događaju Duhova imamo »razdijeljene jezike«, univerzalnost naroda i jezika (2, 6. 8).

Na Pedeseticu se čita kao »pripjevni psalam«, koji osvjetljuje događaj, psalam 68., koji govori o Jahvinu prolazu. Poseban redak 19.: »Na visinu uzade vodeći sužnje« i to se primjenjuje na Mojsija. Tipologija je jasna. Krist je ostvario istinski novi Savez. On je uzašao u visine na svom uzašašću i dao svojim dar Duha. Kršćani to apliciraju i na Kristovo uzašašće i na dar Duha. U Pracrkvi se dan Uskrsnuća, Uzašašća i Duhovi promatraju kao tri momenta istog događaja (Ef 4, 7—12).

I drugi psalam, psalam 110., čitao se u starije vrijeme na dan Pedesetnice. Psalam je već kristološki usmjeren. Govori o Mesiji, kralju i svećeniku koji sjedi »zdesna Bogu« (110, 5). Petar se služi njime u svom govoru. Krist uzlazi na nebo (Dj 2, 34), sjede zdesna, što kazuje jednakost s Jahvom — zato i može slati Duha kao i Otac. Luka ovdje upotrebljava stariji izraz za otajstvo uskrsnuća: »uzvišen« (Dj 2, 33; usp. Fil 2, 6—11). Kasnije imamo »uzet« ili »uziđe« i cilj: »sjede zdesne Oca«.

Iz svega vidimo kako su duhovski događaj i tumačenje koje mu u svome govoru daje Petar jasna aluzija na blagdan Pedesetnice i na liturgiju toga blagdana. Tada se već slavio kao dan sklapanja Saveza na Sinaju. To potvrđuje i zajednica u Kumranu. Luka u opisu događaja i Petar u tumačenju događaja žele nam jasno kazati da su prvi Duhovi sklapanje novog Saveza i da sada započinje nova liturgija tog dana. Pedesetnica sa svojom tipologijom bila je samo navještaj tog događaja. Kršćanska Pedesetnica-Duhovi je dan sklapanja novog i vječnog saveza. Sada ne silazi Bog na brdo, već Duh silazi i ispunja srca apostola i vjernika. Nije to više radost jednog naroda, već radost svega svijeta. Radost ne nad zemaljskim dobrima, već radi konačnog spasenja. Ne treba više hodočastiti u Hram. Dostatno je zazvati ime Gospodnje. Duh Sveti stavlja Zakon u njihovu dušu i »upisuje ga u njihovo srce« (Jr 31, 33). Zakon ljubavi i milosti, novi jezik koji razumiju svi narodi, novi jezik novog čovječanstva, novog svijeta.

II. Petrov govor (2, 14—41)

Petar prvi pred Dvanaesticom ispovijeda vjeru da je Isus Mesija (Mk 8, 29; Lk 9, 20; Mt 16, 16; Iv 6, 69) i prvi očituje vjeru prve Crkve (2, 14—41). Obogaćen duhovskim iskustvom i svjetlom Duha Svetoga, ispovijeda punu kršćansku vjeru i tumači povijest spasenja u tri trenutka: ostvarenje obećanja u sadašnjosti (14—16), život i smrt i Isusovo uskrsnuće kao prošli povijesni događaj (22—35), vrijeme otvoreno svima da postignu spasenje po obraćenju i krštenju u Kristovoj Crkvi (37—41). Sadašnjost: otajstvo Duha Svetoga; prošlost: otajstvo Isusove osobe; budućnost: otajstvo nove zajednice vjernika, Crkve.

Petar vidi u izljevu Duha Svetoga znak ostvarenja mesijanskih vremena i Joelova proroštva; znak uzdignuća Isusa zdesna Ocu. Kao uzvišeni Gospodin i Krist može poslati Duha, znak ustanove Božjeg naroda. Otkriva nam otajstvo Duha u povijesti Izraela, u povijesti Isusa, u povijesti Crkve, koja započinje svoj put u vremenu.

1. *Dar Duha — znak početka* *eshatološkog spasenja (2, 14—21)*

Duhovsko iskustvo — glosolalija — nije učinak pijanstva, već ostvarenje proroštva proroka Joela o izljevu Duha na svako tijelo. Prema drugim proroštovima koja najavljuju »posljednja vremena« (Iz 44, 2 sl.; 61, 1 sl.; Zah 12, 10 . . .) Joelovo je proroštvo najpotpunije. Ono unosi jedan novi vid koji ima neku sličnost s događajem u pustinji, kad Duh silazi na ljude, koji postaju suci u Izraelu (Br 11, 24—30). Za Petra je duhovski događaj znak ostvarenja proroštva. To je nebeski znak — dolazi od Boga i ostvaruje se u bogojavljenju; čudesni znak — nosi pečat Božji, koji potvrđuje činjenicu; eshatološki znak — označuje početak vremena (hronoi) i »časova« (kairoi) povijesti novog Božjeg kraljevstva.

Joelovo proroštvo otkriva najpotpunije i najdetaljnije starozavjetnu predaju o Duhu Jahvinu. Dar Duha naviješta prisutnost mesijanskih dana, početak eshatološkog spasenja. Tumači samo spasenje.

Duh u Starom zavjetu osposobljuje izabranike Božje da prime i tumače objavu, postaju Božji ljudi. Petar pokazuje kako se dar Duha očituje na apostolima. Prvi učinak Duha je proročka karizma, moć da objave »veličanstvena Božja djela« i da ih protumače. Prvi učinak: da Božju riječ dožive i protumače.

Duh je u Starom zavjetu dar koji će Jahve izliti na Izraela (Joel 3, 1). Posebno će se izliti na Mesiju (Iz 11, 1 sl.). Petar govori isto o daru Duha (r. 33 i 38). To je prvi dar proslavljenog Gospodina.

Duh je počelo života i stvaranja (Post 2, 7; Ps 104, 29 sl.). Zorno je to prikazano u viđenju proroka Ezekiela o suhim kostima koje Duh oživljuje (Ez 37). U Novom zavjetu Duh Sveti je počelo života Mesije (Lk 1, 35). Na Pedeseticu rađa ljude na nov život i stvara novi Božji narod — novi Izrael (2, 14—21. 38).

Duh Božji je sila dana Božjim izabranicima da ispune svoje poslanje (Br 12, 17—25; Suci 6, 34; 15, 14; 1 Sam 10, 6; 14, 6). Tako i sada Petra ispunja snagom da naviješta i svjedoči (Dj 2, 32. 40). Počinje službeno apostolat misionarenja.

Duh je počelo spasenja u mesijanskim danima (Ez 47, 3; Iz 1, 16—20; Jr 4, 14). Njegovo djelovanje znakovito se uspoređuje s vodom koja pere, liječi, daje život. Jahve briše grijeh po Duhu (Zah 12, 10). U Novom zavjetu spasenje se ostvaruje po Isusu Kristu, koji šalje Duha onima koji ga zazivaju.

Ali dar Duha jest dar zajednici iz koje dolazi spasenje za sve (Iz 44, 3 sl.; 54, 13 sl.; Jr 31, 32 sl.). Petar naglašuje taj oblik zajedništva i univerzalnosti. Joelovo proroštvo, koje se odnosi na Izrael, pro-

širuje na sve ljude. To potvrđuje i prvi sažetak opisa života prve zajednice (2, 41—47). Duh stvara skladnu, živu i združenu zajednicu pod apostolima. Duh je živi i životvorni dar (2, 38) koji dolazi od Oca (2, 17), od proslavljenog Gospodina (2, 33) i stvara zajednicu — Crkvu i čini je plodonosnom (2, 41).

2. Dar Duha znak je i božanskog ustoličenja Isusa kao Gospodina i Krista (2, 22—36)

Petar u svom govoru dodiruje Isusov zemaljski život. Proslavljeni Isus je Davidov potomak (2, 30), potvrđen od Boga po čudesima (2, 22), ali i božanski Mesija, što potvrđuju i događaji iz života i nadasve uskrsnuće, uzašašće i dar Duha.

Isusov život opisuje u jednoj rečenici: »Isus Nazarećanin, čovjek kojega Bog pred vama potvrdi silnim djelima, čudesima i znamenjima koja, kao što znate, po njemu učini među vama« (2, 22).

Čudesna otkrivaju i potvrđuju njegovo božansko poslanje. Bog se po njemu i u njemu objavljuje. Isus je objava Božja. On je Bog u djelu objave, Božja Riječ, koja se pojavljuje kao stvaralačka Riječ u početku vremena i sada u punini vremena postaje povijest. Isus sažima sva Božja poslanja ljudima. Čudesna su svjedočanstvo Boga za Isusa, koji je punina objave.

Čudesna svjedoče za Isusa, potvrđuju njegovu nauku i poslanje, ona otkrivaju i prisan odnos između Isusa i Boga, među božanskim osobama. To kazuje onaj teško prevodivi glagol *apodedeigmenon* — potvrdi. Istina koju će Ivan u svom Proslavu teološki razviti: »Riječ Božja bijaše kod Boga, Riječ Božja bijaše Bog.« Intimni odnos među božanskim osobama.

Čudesna ne potvrđuju toliko istinitost Isusove nauke nego više otkrivaju Isusovu osobu. To su Isusova svjedočanstva o sebi. Isus je znak koji sažima sve znakove (Iv 10, 37—38; 14, 10 sl.).

Izbor tog glagola u vezi je s navještajem Isusove muke. Po Marku Isus će biti »prezren« (Mk 9, 12) i misli na Slugu Jahvina (Iz 53), na Pravednog Patnika (Ps 22; 16; 69, 34). Luka govori da će Isus biti »odbačen« (Lk 9, 22; 17, 25) i misli na Psalam 118, 22: »Kamen što ga odbaciše graditelji postade kamen zaglavni.« I jedan i drugi glagol odrazuju odnos Židova prema Isusu, koji će biti i *Janje* prezreno i žrtvovano i prezreni *Sluga Jahvin* i odbačeni kamen koji postaje *zaglavni kamen*. Ovdje imamo i jedan i drugi vid: Isus odbačeni Mesija (2, 22), Isus prezreni Mesija (2, 36).

Sablazan smrti sažima u jednu rečenicu: »Njega, predana po odlučenu naumu i promislu Božjemu, po rukama bezakonika razapeste i pogubiste.«

Povjesnost Isusove smrti potvrđena je i izričito naglašena u govoru (r. 27. 29. 31. 36). Isus je sišao u Podzemlje, u smrt. Ali nije doživio raspadanje kao David. Petra međutim ne zanima toliko smrt, koja je Jeruzalemcima dobro poznata, već sablazan sramotne smrti, koja se ne može uskladiti s poimanjem o Mesiji. To je i Stjepanov (7, 52) i Pavlov problem (13, 27). Bio je i Petrov (Mt 16, 21 sl.). Petar govori da je to sve ostvareno po Božjem otajstvenom naumu. Ali to je ljudsko djelo (4, 11). Petar ovdje djeluje općenito »po odlučenu naumu i promislu Božjem«. Ne kaže po Božjem naumu, niti da se ispuni proroštvo kao drugdje. Pokazuje arhaičnost izraza. Ne spominje proroštva, ali ih suponira. Ovdje općenito kao i Lk 24, 7. 76; Iv 3, 14; 12, 34.

Isusova smrt je ostvarenje Božjeg spasiteljskog plana. Kroz smrt ulazi u slavu, pobjeđuje i zadnjeg neprijatelja — smrt, i ostvaruje spasenje svima.

Ako je smrt negacija Isusova mesijanstva, njegovo uskrsnuće je potvrda. Petar se više zaustavlja na uskrsnuću, bolje: na slavnom otajstvu što uključuje uskrsnuće, uzašašće i Duhove. To su tri trenutka istog otajstva. Nema uskrsnuća bez uzašašća, niti uzašašća bez dara Duha (Lk 24, 49 sl.; 1, 4 sl.; Iv 16, 7).

Svjedoci uskrsnuća: Pismo. Petar novodi dugi citat iz Ps 16, 8—11. On potvrđuje Isusovo uskrsnuće i uzrok je istinske radosti. Kao kod Isusova rođenja, naglašena je radost eshatološkog spasenja (Magnificat), sada uskršli i proslavljeni Isus radost je svojim vjernicima. Kršćanstvo ne poznaje pesimizma, zdvojnosti, razočaranja, beznada smrti.

Apostoli su privilegirani svjedoci uskrsnuća (1, 22). To je temeljna uloga apostola (2, 32); dati svjedočanstvo o uskrsnuću Židovima (2, 1 sl.) i poganima (13, 14 sl.). Temelj svjedočanstva je Duh, koji ih sili, tjera, koji je u njima. Duh Sveti daje ljudskom svjedočanstvu božansku snagu. Samo Bog može dati svjedočanstvo o Isusu-Bogu. To je dar Duha. Apostoli, svjedoci Isusova života, u snazi Duha postaju i svjedoci proslavljenog Gospodina. U snazi Duha upoznaju i svjedoče da je Raspeti Gospodin i Krist. Po uskrsnuću Bog objavljuje Isusa Mesijom (Ps 17, 8—11), po uzdignuću Gospodinom (Ps 110). »Sjede zdesna« znači mesijansko ustoličenje. Po uskrsnuću i uzašašću Isus postaje Gospodin i eshatološki Mesija. Ostvaruje na sebi proroštva. Zato uskrsnuće nije samo svečani pečat kojim Bog daje svjedočanstvo o Isusu, već i siguran znak o njegovu božanskom ustoličenju kao Gospodina i Mesije. Proslavljeni je zato »kamen zaglavni« (4, 11), »Začetnik i Spasitelj« (5, 31), »Sudac živih i mrtvih« (10, 42), Sin Božji (13, 33). I sve je to sažeto u Petrovoj ispovijedi: »Gospodin i Krist« (2, 36).

3. Dar Duha stvara Crkvu (2, 37—41)

Misionarsko naviještanje apostola završava pozivom na pokoru i obraćenje, na prihvaćanje vjere i krštenje. Imamo naglašena tri momenta: navještaj — slušanje — prihvaćanje (vjera). U poslanici Rimljanima Pavao to razvija parenetski (Rim 10, 9—13). Ovdje imamo narativno, pripovjedalački, životno.

U procesu obraćenja imamo ove elemente:

Poziv na pokoru (2, 38. 40). Znači priznati svoje neznanje, pokajati se, promijeniti svoj stav prema Isusu i prihvatiti spasenje koje nam je u Isusu ponuđeno. Metanoia (pokajanje, obraćenje) za Židove znači prihvatiti i priznati Isusa Mesijom i Gospodinom; za pogane: ostaviti kult idola i obratiti se Bogu živome, koji se u Isusu objavio.

Otpuštenje grijeha (2, 38) je kao odgovor Boga čovjeku koji se kaje i obraća, kao dar Božji raskajanom. Otpuštenje grijeha je cilj metanoje (Lk 24, 47; Dj 2, 38; 3, 1).

Krštenje. Pokajanje je uvjet za krštenje (Mk 16, 16; 1 Pt 3, 21 i Dj 2, 38. 41). Drugdje je povezana vjera i krštenje. Ali metanoja već uključuje čin vjere.

Primanje dara Duha Svetoga. Krštenje je povezano s Duhovima. To su uvijek novi Duhovi (2, 38; 11, 15; 15, 8; i 8, 15. 17 sl.). Proroštvo Joela na apostolima ostvaruje se karizmatičkim darovima, na vjernicima mesijanskim spasiteljskim darovima.

Spasenje se ostvaruje po sili Imena Isusova. To je sila spasiteljska, kao i Gospodin i Mesija (2, 36). Isus briše grijeh, i daje dar Duha. Ostvaruje se djelo spasenja.

Ugrađenje u Crkvu. Spasenje se ne odvija na osobnom planu. Ono se ostvaruje u eshatološkoj zajednici, u Crkvi. Ona je Božje djelo, eshatološka i mesijanska zajednica. Bog je sam stvara. Po krštenju ulazimo u zajednicu spasenja. Luka kaže za pokrštene na Duhove: »Pridruže se«. Po krštenju se stvara mesijanska zajednica, Crkva. Ali ona je Božje djelo. Bog je na djelu, što kazuje onaj teološki pasiv. On stvara novi Izrael, duhovni Izrael, mesijansku Crkvu, Kristovu Crkvu. Pokora — metanoia je nužan preduvjet spasenja, ali ono je Božji dar. Poziv na pokoru jest poziv na prihvaćanje vjere u Isusa Krista, na krštenje i oproštenje grijeha, na dar Duha, na ulaz u Kristovu Crkvu.

Petrov govor tumači duhovsko čudo. U središtu je Isus Krist, koji ispunja sva vremena i početak je ostvarenja konačnog Božjeg spasiteljskog plana. Isusov zemaljski život samo je prošlost, ali Proslavljeni Gospodin i Mesija je sadašnjost i budućnost. Ispunja sva vremena i daje Dar Duha, koji je znak da su zaista nastupila eshatološka, mesijanska vremena. No

taj dar daje on Božjoj Crkvi, koja se u krštenju stvara. Jedino u njoj ostvaruje se spasenje. Apostoli su poslani i svjedoci su. Duh ih ispunja da govore i svjedoče Kristovo otajstvo i otajstvo Duha Svetoga, da pozivaju sve ljude na pokoru i na vjeru, da se krste i prime Duha i da budu pridruženi Božjoj i Kristovoj Crkvi. Duh Sveti svojim darovima ne stvara neke duhovske, apstraktne »Crkve« koje nemaju tijela. »Duh ne puše u duh bez tijela.« Prispodoba o mrtvim kostima proroka Ezekielu (37) može nam to osvijetliti. Duh budi novi Izrael na život. Tako i Dar Duha Svetoga stvara novu zajednicu, novi Izrael, koji je Kristova i apostolska Crkva. Ona je sama puna Duha, koji je čini uvijek živom i životvornom i u njoj se ostvaruje spasenje. Crkvu, naime, oživljuje Kristov Duh. Krist i Duh grade je na temeljima apostola i posebno na Stijeni, koja je Petar.